

Zdenko Babić*

UDK 364.01 (497.5)
JEL Classification I38
Izvorni znanstveni rad

SOCIJALNA PRAVEDNOST I TRŽIŠNA EFIKASNOST - TEORETSKI KONCEPTI I ULOGA DRŽAVE

Rastuće ekonomske nejednakosti i koordinacija socijalne politike s mjerama ekonomske politike radi ostvarivanja socijalno pravednije distribucije predmet su mnogih razmatranja rasprava i analiza, kako među znanstvenicima i stručnjacima tako i među nositeljima ekonomske politike i političarima. Ipak su istraživanja te problematike u Hrvatskoj rudimentarna. Maksimizacija tržišne efikasnosti legitiman je cilj samo uz respektiranje zahtjeva socijalne pravednosti. U radu se donosi sažeti prikaz teoretskih koncepata, razmatrajući pitanje međuodnosa i ingerencija države i tržišta, s prikazom hrvatskih tendencija. Cilj je rada problematizirati i aktualizirati tematiku, ukazati na moguće izazove u Hrvatskoj otvoriti pitanja i potaknuti nova istraživanja.

Ključne riječi: socijalna pravednost, tržišna efikasnost, solidarnost, država blagostanja

1. Uvod

Rastuće ekonomske nejednakosti i koordinacija socijalne politike s mjerama ekonomske politike radi ostvarivanja socijalno pravednije distribucije predmet su mnogih razmatranja, rasprava i analiza, kako među znanstvenicima i stručnjacima, tako i među nositeljima ekonomske politike i političarima. Međutim, u Republici

* Zdenko Babić, mr. sc., asistent na Ekonomskom institutu, Zagreb (zbabic@eizg.hr). Prva verzija rada primljena u uredništvo 8. 11. 2005., a definitivna 19. 4. 2006.

Hrvatskoj ta problematika još uvijek nije afirmirana u istraživanjima ekonomista, te nije dobila prostor koji bi joj morao pripasti zbog tektonskih promjena kroz koje u posljednjih petnaest godina prolazi hrvatsko društvo sa značajnim socijalnim posljedicama. Istraživanja o siromaštvu i njegovim uzrocima, ekonomskim nejednakostima, distribuciji dohotka i njegovoj redistribuciji mjerama fiskalne¹ politike u Hrvatskoj su malobrojna. Mogućnosti i instrumenti koji stoje na raspolaganju nositeljima ekonomske politike da bi ostvarili što je moguće bolju kombinaciju ciljeva maksimizacije tržišne efikasnosti i socijalne pravednosti značajne su, potrebno ih je utemeljenom znanstvenom metodologijom istražiti, te na kraju u demokratskoj raspravi postići konsenzus o najpoželjnijem smjeru djelovanja. Svrha ovoga rada je prikazati teoretska razmatranja o tome, problematizirati ta razmatranja u hrvatskom kontekstu i potaknuti dalja istraživanja. Rad započinje uvodom, u drugome djelu prikazuju se teoretski koncepti koji razmatraju odnos principa tržišne efikasnosti i socijalne pravednosti. U trećem dijelu se analizira uloga tržišta i države u realizaciji zahtjeva tržišne efikasnosti i socijalne pravednosti. U četvrtom dijelu autor na konkretnim primjerima razmatra integriranost principa socijalne pravednosti u hrvatskome gospodarstvu i društvu i donosi zaključak.

2. Socijalna pravednost i tržišna efikasnost u glavnim školama mišljenja

Kada se govori o pojmu socijalne pravednosti, ona se realizira i moguća je u kontekstu socijalne interakcije pojedinih osoba sa drugim osobama ili sa društvom kojemu pripada. Filozofski i teološki interes usmjeren je na definiranje općih načela pravednosti, a sociologija i pravo pokušavaju definirati sustave koji bi omogućili ostvarenje pravednih odnosa. Kada ekonomisti govore o zahtjevu socijalne pravednosti uobičajeno se pojam odnosi na zahtjev pravedne raspodjele rezultata ekonomske aktivnosti.

Definiranje sadržaja pravednosti i socijalne pravednosti na konceptualnoj razini koja se onda formulira i implementira u različitim sustavima ekonomske i socijalne politike u modernim demokratskim društvima u kojima pripadnici različitih skupina imaju različite svjetonazore i vrijednosnu orijentaciju zahtjevan je zadatak. Ipak, na praktičnoj razini demokratski ga sustavi rješavaju demokratskim procedurama, kako na razini zakonodavne tako i na razini izvršne vlasti (Križan, 2000.).

¹ Kako socijalnim transferima, tako i mjerama porezne politike.

U ekonomskim konceptima i razmatranjima problema tretiranja socijalnih nejednakosti i socijalne pravednosti u dosadašnjem razvitku moguće je razlikovati tri osnovna smjera ili škole mišljenja s njihovim glavnim predstavnicima. To su liberalizam, socijalizam i libertarijanizam². Pored te tri škole mišljenja, u radu se donosi i prikaz pogleda socijalnog nauka Crkve s obzirom da on može biti također «dobra platforma» za rješavanje iznesene problematike. Duboka prožetost hrvatskoga društva katoličkom tradicijom i socijalna dimenzija kršćanstva koja ima svoje teološko i teoretsko utemeljenje, te bogatu življenu praksu upućuju na potrebu prikaza socijalnog nauka Crkve koji sačinjava bogata baština socijalnih dokumenata Crkve.

2.1. Liberalizam

Liberalna se škola mišljenja prema tretiranju socijalnih i ekonomskih nejednakosti i postavljanja okvirnih koordinata za implementaciju principa socijalne pravednosti može prema Solimanu (1998) podijeliti na dva temeljna smjera: 1) pristup neoklasične ekonomske škole i 2) teorija pravednosti Johna Rawlsa.

Glavni predstavnici utilitarističke tradicije su Adam Smith, Jeremy Bentham, John Stuart Mill, Francis Edgeworth i Wilfredo Pareto čiji rad je poslije ugrađen u formalni okvir moderne neoklasične ekonomike koji su dalje razvijali Arthur Pigou, Abraham Bergson, Paul Samuelson i drugi. Metodološki, utilitarizam i neoklasična ekonomija individualistički su koncepti s nizom pretpostavki među kojima središnje mjesto zauzima pretpostavka racionalnog izbora iz koje slijedi cjelokupan model usmjeren maksimizaciji individualne korisnosti. Središnji instrumentariji utilitarizma i ekonomike blagostanja, kojim se koriste u teoretskom modeliranju maksimizacije individualne korisnosti upotrebljava se i kod širih socijalnih pitanja. U slučajevima rješavanja društvenih problema alternativna su stanja i politike za njihova rješavanja rangirani prema njihovome doprinosu maksimizaciji društvene funkcije blagostanja. Glavna kritika upućena ovome pristupu odnosi se na preusko definiranu funkciju cilja sa maksimizacijom ukupne društvene korisnosti što je u skladu sa utilitarističkom maksimom traženja «najveće sreće najvećeg broja». Svrha pristupa ove škole mišljenja je maksimiranje ukupne korisnosti u društvu. Pojednostavnjeno rečeno za ovu je školu mišljenja veći naglasak stavljen na efikasno organiziranje ukupne gospodarske djelatnosti u pojedinim društvima, tako da je težnja na efikasnoj organizaciji onih faktora koji društvu stoje na raspolaganju, radi stvaranja maksimalno mogućeg

² Rad se ograničava na iznošenje osnovnih postavki u pitanju raspodjele

outputa, a pitanje kako je taj output distribuiran među članovima zajednice jest pitanje sekundarnog značenja. Ipak, potrebno je reći da je postignut određeni konsenzus i među predstavnicima neoklasične škole o potrebi intervencije na donjim krajevima distribucije, koje karakterizira visoki stupanj suglasnosti oko formuliranja određenih modaliteta pomoći najsiromašnijim i najugroženijim članovima društva.

Nešto je drugačiji pristup, ali također u okviru liberalne škole mišljenja Rawlsova (1971.) teorija pravednosti. U pojednostavnjenoj interpretaciji moglo bi se reći da njegov pristup teži maksimizaciji prava za članove društva na dnu ljestvice. Poznata je njegova sintagma načela distribucijske pravednosti, a koja se pojednostavljeno može prikazati na sljedeći način:

- a) uspostava jednakih prava na osnovne slobode
- b) jednakost mogućnosti
- c) socijalne i ekonomske nejednakosti moraju biti tako uređene da donose najveće koristi najugroženijim skupinama društva

Do takvih zaključaka Rawls dolazi polazeći od hipoteze o tzv. početnom položaju u kojem pojedinci ne mogu predvidjeti svoj budući položaj u socijalnoj stratifikaciji, niti mogu predvidjeti svoje tržišne potencijale. Samo u tome stanju tzv. početnog položaja koje je moralno neutralno, pojedinci neutralno odabiru ciljano stanje raspodjele. Budući da znaju da će izjednačavanje rezultirati smanjenjem dohotka za raspodjelu, ali ne znajući kakav će biti njihov vlastiti položaj na ljestvici dohotka, i uz pretpostavku određenoga stupnja averzije prema riziku, oni će glasovati, tj. birati onaj sustav raspodjele koji maksimira najniži dohodak.

Osnovna razlika između Rawlsove teorije i koncepta (socijalne) pravednosti i pristupa neoklasične ekonomske škole sadržana je u činjenici da se poboljšanje u Pareto efikasnosti kod neoklasičara postiže pomakom u kojem je bitno da se taj pomak u blagostanju osobe nije dogodio na račun nekog drugoga, a svi ostali imaju jednako blagostanje kao i prije pomaka, no uopće nije bitno je li se taj pomak u blagostanju dogodio kod osobe sa vrha ili dna dohodovne distribucije. Kod Rawlsove je teorije upravo to bitno, i to je ono što je razlikuje od prethodna dva pristupa. No i ta teorija doživjela je brojne kritike, koje se odnose na neostvarivost hipoteza početnog položaja i moralne neutralnosti u praksi.

2.2. Socijalizam

Pojmovi »socijalizam« i »komunizam« porijeklo imaju je u latinskim riječima socius, što u prijevodu znači drug, društvo, i communis, sa značenjem opći, zajednički, svačiji. I jedan i drugi pojam upućuju na društvo, društvenost,

podruštvljenost. Ono što je zajedničko socijalističkom i komunističkom poretku jest društveno vlasništvo. Svaki ekonomski sustav možemo na osnovi vlasništva označiti kao klasni ili besklasni. Osnova je kapitalističkoga sustava privatno vlasništvo, ali njemu nije strano ni državno vlasništvo. Naprotiv, državno vlasništvo u nekim građanskim teorijama ima iznimno važnu ulogu. Ipak, državno je vlasništvo okosnica takozvanih socrealističkih, odnosno etatističkih sustava, koji su preživjeli još jedino u Kini, Vijetnamu, Sjevernoj Koreji i Kubi, te možda u još ponekoj zemlji. No, čak i u najrigidnijim etatističkim sustavima ima donekle i privatnoga vlasništva (sitni obrti, uslužne djelatnosti i slično).

Socijalističko iskustvo staro je dva stoljeća, začeci socijalizma nalaze se u počecima radničkoga pokreta u Engleskoj i Francuskoj u prvoj polovini 19. stoljeća. Radnički pokret u tim zemljama javlja se kao praktična kritika kapitalizma. Pokazivao je i u teoriji i u praksi, težnju za promjenom starih odnosa i potrebu zasnivanja novog društvenog političkog uređenja. Socijalizam se, nakon epizodnog pojavljivanja u Pariškoj komuni u 19. stoljeću, kao poredak čija se povijesna zadaća vidjela u prevladavanju, dokidanju kapitalizma, prvi puta pojavio u Rusiji nakon Oktobarske revolucije godine 1917. Do završetka Drugog svjetskoga rata Sovjetski je Savez postojao kao prva i jedina zemlja socijalizma. To je dalekosežno odredilo karakter socijalizma svuda tamo gdje se on u 20. stoljeću instalirao kao državni poredak, a više ili manje po ruskom, odnosno sovjetskom uzoru.

U socijalističkom modelu društva zagovaran je princip pravedne raspodjele prema načelu svakomu prema potrebama. Načelo koje se zasniva na potrebama – izvedeno je iz čuvene Marxove rečenice u kritici Gotskog programa: «Svatko prema svojim mogućnostima, a svakome prema njegovim potrebama» (Marx, 1875.) koja je poznata kritika kapitalističkog društva i njemu inherentne proizvodnje neodrživih ekonomskih i klasnih nejednakosti. Takvo je stajalište u biti Marxove teorije o eksploataciji radničke klase. Eksploatacija se prema marksistima odnosi na činjenicu da su radnici plaćeni manje od iznosa ukupne dodatne vrijednosti koju proizvedu. Tako kapitalisti, odnosno Marxovim rječnikom rečeno: vlasnici sredstava za proizvodnju, sebi prisvajaju višak vrijednosti, pa nastaju po marksistima nepravedne i nelegitimne nejednakosti u raspodjeli. Dodatno, rezultat raspodjele u marksističkoj teoriji uvelike ovisi o vlasništvu nad sredstvima za proizvodnju. Naime, kapitalistima vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju omogućuje dominantnu političku moć u društvu, kojom se koriste da bi očuvali stabilnost kapitalističkoga sustava. Posljedice marksističke utopije, što se tiče njezinih obećanja o blagostanju, socijalnoj pravednosti i jednakosti, dobro su poznate narodima koji su živjeli u «komunizmima» različitoga tipa. Rezultati te utopije o jednakosti raspodjele mogu se opisati prividnom jednakošću na niskoj razini blagostanja za građane s niskom razinom političkih sloboda i sigurnosti, i privilegijama i različitim oblicima materijalne i statusne udobnosti nositeljima i

promicateljima ideologije. Niska razina poštovanja građanskih i političkih prava u socijalizmu se navodi zbog toga što većina modernih teoretičara koji razmatraju problem socijalne pravednosti ta prava smatraju preduvjetom za govor o socijalnoj pravednosti u društvu. Dakle, u socijalizmu je postignut određeni napredak u garantiranju socijalnih prava, ali na štetu poštovanja građanskih i političkih prava, pa je svako razmatranje o stupnju ostvarenja socijalne pravednosti u bivšim socijalističkim društvima upitno. Sa druge strane, ipak se ne može ne priznati barem što se tiče ideja o socijalno pravednijoj raspodjeli rezultata ekonomske aktivnosti, određeni doprinos koji je u tom segmentu potaknula marksistička filozofija.

2.3. Libertarijanizam

Libertarijanisti, među kojima je jedan od glavnih predstavnika Hayek³ smatraju da je traženje ostvarenja principa pravednosti ispravno na individualnoj razini, ali predstavnici te škole mišljenja smatraju da je potraga za socijalnom pravednošću na razini društva besmislena. Za Hayeka je ispravno govoriti o tome je li određeni socijalni output dobar ili loš, ali nema smisla govoriti o tome je li pravedan ili ne, zato što je društvo skup pojedinaca, a pojedinci su oni koji stvaraju dohodak, a ne društvo. Prema tome, on smatra da je početna na tržištu stvorena distribucija pravedna uz uvjet jednakih mogućnosti pristupa tržištu, pa nema potrebe za preraspodjelom. (Hayek, 1948.)

Drugi poznati predstavnik libertarijanističke škole, filozof Robert Nozick (1974.) koji se naslanja i razvija tradiciju onih filozofa (Hobbes, Locke) koji zagovaraju «naravni zakon» kojima se moralno opravdanim i prirodnim pravom pojedinaca smatra (neograničeno) uživanje plodova vlastitoga rada sve dok ono ne ugrožava slobodu drugih. Nozick razrađuje tezu o individualnim prirodnim pravima zasnovanim na, iz njegovoga pristupa izvedenoj hipotezi da je svaka osoba svoj pravi moralni vlasnik. Iz te hipoteze slijedi razrada koja glasi da je moralno opravdano da osoba upotrebljava «vanjske» resurse sebi na korist i to do one mjere do koje to ne šteti drugima. Iz takvoga se pristupa problem pravednosti i domena uloge države premješta Nozickovim rječnikom na definiranje pravila i propisa koja će osigurati «pravednost u stjecanju», a svaka je preraspodjela uz pravilno definirani okvir koji osigurava «pravednost u stjecanju» nepravedna. On ipak odbacuje anarhističku tvrdnju da svaka država krši naša prava, ali opravdava jedino minimalnu državu koja štiti samo od nasilja i prijevare. Prema njemu,

³ www.mises.org/ na ovim se stranicama mogu vidjeti aktualna stremljenja zasnovana na tradiciji libertarijanizma.

socijalna država u određenome smislu krši ljudska prava. Jednaka bi raspodjela materijalnih resursa, kao i bilo koja druga raspodjela u skladu s nekim modelom raspodjele zahtijevala, prema Nozicku, sustavno uplitanje u tuđe živote i onemogućivanje slobode u odlučivanju. Jedini po njemu opravdan zahvat države u preraspodjelu jest kada je oblik vlasništva nad imovinom na određeni način nepriličan. (Nozick, 1974.)

2.4. Socijalni nauk Crkve

Opis i moglo bi se reći definicija, socijalnoga nauka Crkve donosi se u enciklici *Sollicitudo Rei Socialis* koju je napisao blagopokojni Ivan Pavao II. «Socijalni nauk Crkve nije neki 'treći put' između liberalnog kapitalizma i marksističkog kolektivism, a ni neka moguća alternativa za neka druga rješenja, koja nisu tako radikalno oprečna: on je jednostavno zasebna kategorija...». Dobro pojašnjenje prethodno iznesenog donosi enciklika *Centesimus Annus* (1991.) «Crkva ne posjeduje modele koje bi mogla ponuditi. Stvarni i istinski modeli mogu samo izrasti u okviru različitih povijesnih prilika zahvaljujući naporu svih odgovornih koji zahvaćaju konkretne probleme u svim njihovim vidovima: socijalnim, društvenim, ekonomskim, političkim i kulturalnim, što se međusobno isprepliću. Tom zalaganju Crkva nudi kao nezaobilaznu idejnu orijentaciju vlastiti socijalni nauk, koji kako je rečeno priznaje pozitivnost tržišta i poduzeća ali u isti mah upozorava na nužnost da se oni usmjere prema zajedničkom dobru...». Socijalni nauk Crkve predstavlja, dakle, zbirku socijalnih dokumenata pisanih u različito vrijeme, a početkom se smatra poznata enciklika Pape Lava XIII. iz godine 1891. «*Rerum Novarum*» u kojoj on progovara o potrebi rješavanja radničkoga pitanja, o pravednoj plaći i predviđa slom socijalizma.

U daljem tekstu donosi se prikaz nekoliko osnovnih smjernica socijalnog nauka Crkve koji se odnose na uređenje socijalno pravednijih odnosa. Same smjernice u socijalnim dokumentima Crkve integralni su dijelovi tekstova dokumenata učiteljstva Crkve koje su za potrebe ovoga rada uzeti kao dijelovi i nazvani 'smjernicama'; što nužno sa sobom nosi problem selektivnosti⁴ u izboru.

Prva smjernica se odnosi na uvjerenja Crkve iznesena u Enciklici *Evangelium Vitae* iz 1995. godine u kojoj se govori o imperativu poštivanja i zaštite ljudskog života od njegovog začeća pa do prirodne smrti. Prema toj smjernici svi oni demokratski sustavi i društva u kojima je zakonski legalizirano prekidanje

⁴ Stoga se zainteresirane za ovu problematiku svakako upućuje na čitanje izvornih tekstova.

ljudskog života pobačajem⁵ i eutanazijom ne mogu se smatrati socijalno pravednima jer zadiru u vrhunaravni moralni red, jer Bog je prvenstveni izvor i gospodar života, kako uči socijalni nauk Crkve.

U drugoj značajnoj smjernici govori se o dostojanstvu ljudske osobe pa se kaže da je čovjek i njegovo dobro temelj, uzrok i cilj svih društvenih ustanova. To također vrijedi kako za društveni tako i za privredni život.

Treća smjernica odnosi se na univerzalno određenje materijalnih dobara. Prema enciklici *Gaudium et Spes* (1965) «Bog je zemlju i sve ono što ona nosi namijenio svim ljudima i svim narodima». Spomenuta smjernica upućuje na potrebu kako obiteljske, građanske, nacionalne, tako i međunarodne solidarnosti. Ona izranja iz cjelokupnog korpusa učenja socijalnog nauka Crkve od smjernica o dostojanstvu ljudske osobe i njoj neotuđivih prava, do smjernica koje govore o potrebi ravnomjernije raspodjele dobara i rezultata ekonomske aktivnosti na međunarodnoj razini, pravednijeg uređenje međunarodnih trgovinskih odnosa, potreba ekonomske i tehničke pomoći siromašnim zemljama (*Pacem in Terris*, 1963.).

Četvrta smjernica govori o pravu na privatno vlasništvo. U enciklici *Sollicitudo Rei Socialis*, (str. 611) navodi se kao načelo bitno za kršćanski socijalni nauk: «Dobra ovoga svijeta izvorno su namijenjena svima. Pravo je na privatno vlasništvo opravdano i nužno, ali ono ne poništava vrijednost tog načela: na njemu zapravo počiva 'socijalna hipoteka', to jest u njemu se kao unutarnja kvaliteta prepoznaje socijalna funkcija, koja se temelji i ima svoje opravdanje na općem određenju dobara». Također se navodi opasnost od krivih interpretacija. Tako oni koji niječu ili umanjuju društveno ili javno značenje prava vlasništva srljaju u takozvani (pretjerani op.a.) 'individualizam' dok oni koji umanjuju ili niječu privatno pravo vlasništva izlažu se opasnosti 'kolektivizma'.

Sljedeća smjernica ili prikladnije rečeno uputa o sustavu gospodarstva u enciklici *Centesimus Annus* (1991.) navodi «Crkva je odbacila totalitarne i ateističke ideologije, povezane u modernom dobu s 'komunizmom' i 'socijalizmom'. K tome u praksi 'kapitalizma' odbila je individualizam i apsolutno prvenstvo zakona tržišta nad ljudskim radom. Regulacija tržišta samim centralnim planiranjem u osnovi izopačuje društvene veze; a regulacija samim zakonom tržišta vrijeđa društvenu pravdu, 'jer ima mnogo ljudskih potreba koje tržište ne može zadovoljiti. ... Još prije logike razmjene jednakih vrijednosti i oblika pravde koji su joj svojstveni, postoji nešto što se duguje čovjeku zato što je čovjek snagom njegova eminentnog dostojanstva».

Na kraju je bitno spomenuti i pojasniti dva glavna načela koja su vezivno tkivo cjelokupne građe socijalnog nauka Crkve, a to su načela solidarnosti i supsidijarnosti.

⁵ Osim u specifičnim okolnostima:

Načelo solidarnosti govori o tome da «Solidarnost nije osjećaj neke neodređene sućuti ili površnog ganuća zbog patnji tolikih ljudi, bliskih ili udaljenih. Naprotiv, to je čvrsta i postojana odlučnost zauzeti se za opće dobro, to jest za dobro svih i svakoga, jer svi smo mi uistinu za sve odgovorni...». (Sollicitudo Rei Socialis, 1987. , str. 606)

Načelo supsidijarnosti – prema tome načelu «društvo višeg reda ne smije se miješati u unutarnji život društva nižeg reda lišavajući ga njegovih nadležnosti, nego ga mora podržati u slučaju nužde te mu pomoći da svoje djelo uskladi s djelovanjem drugih društvenih čimbenika radi zajedničkog dobra.» (Katekizam Katoličke Crkve). Prema ovom načelu također stoji «da zauzimanje državnih vlasti za ekonomiju, kako god bilo svestrano i zadiralo duboko u društveni život, treba biti tako da slobodu privatne inicijative ne samo ne steže nego i pospješuje, ali tako da osnovna prava svake ljudske osobe ostanu netaknuta...». (Mater et Magistra, 1961, str. 117).

Iz navedenih smjernica moguće je zaključiti da socijalni nauk Crkve može biti dobar temelj za traženje rješenja između naizgled oprečnih, a uistinu komplementarnih ciljeva ostvarenja socijalne pravednosti i tržišne efikasnosti.

3. Odnos države i tržišta u realizaciji zahtjeva socijalne pravednosti i tržišne efikasnosti

Klasični su ekonomisti sukladno s liberalnom ekonomskom školom smatrali da pokušaji iskorjenjivanja siromaštva mogu završiti smanjenjem ukupnog nacionalnog dohotka i povećanjem neefikasnosti. No, na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće državnici u Njemačkoj i u Velikoj Britaniji odgovorni su za razvitak pojma države blagostanja u kojoj država preuzima odgovornost za socijalnu sigurnost stanovništva, i upliće se u tržište da bi stanovništvu zajamčila minimalni životni standard i osigurala socijalno pravedniju distribuciju dohotka.

U teoretskim razmatranjima i istraživanjima postoje različita stajališta o uzrocima nastanka i razvitka države blagostanja. Prema Gilbertu (2002.) ta je stajališta moguće klasificirati u dva osnovna pravca:

- a) Strukturni
- b) Sociopolitički

Kod a) strukturnog gledišta naglasak je na tome da je država blagostanja zapravo posljedica strukturnih kretanja u razvoju država i njihovih gospodarstava. Javlja se kao odgovor na strukturne faktore, gospodarski rast, industrijalizaciju, demografska kretanja obilježena demografskom tranzicijom i tendencijom demografskog starenja. Ovaj pristup koji je poznat još i pod nazivom teorija konver-

gencije uzroke nastanka države blagostanja vidi kao posljedičan odgovor na sve ove strukturne promjene koje se događaju na putu razvoja. Država blagostanja povećavajući izdatke za socijalne namjene sada preuzima funkciju zaštite socijalne sigurnosti, a koja je prije bila u domeni proširene obitelji, crkve i feudalnih gospodara.

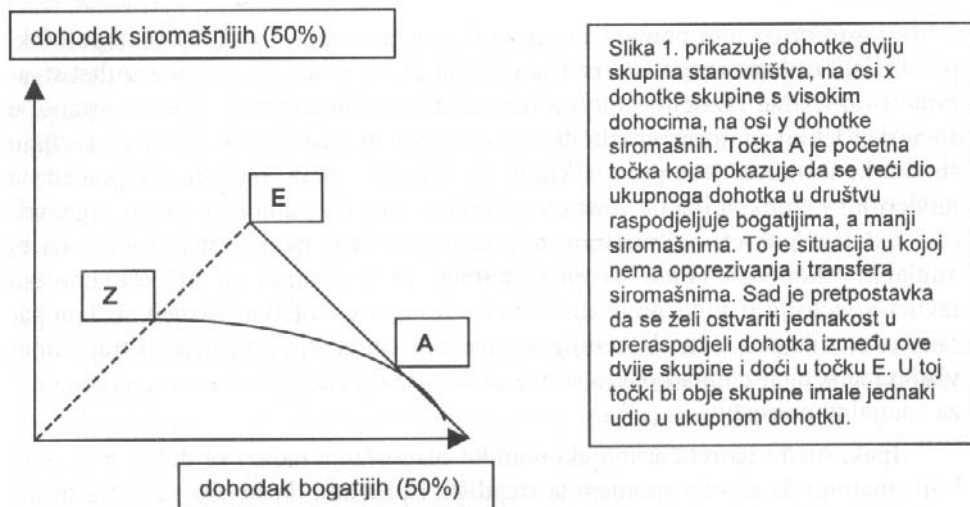
Nasuprot ovome pomalo impersonalnom pristupu, drugi b) sociopolitički pristup ističe ulogu socijalnog pritiska u političkom procesu kojeg je rezultat stvaranje i razvijanje različitog okvira režima države blagostanja. S jedne strane, u sociopolitičkim analizama različite razvojne faze države blagostanja predstavljaju se kao kontinuirani kompromis klasnoga sukoba između radnika i kapitalista u modernim demokracijama. Zasnovani prema zakonu velikih brojeva, organizirani radnički pokreti mobiliziraju političku moć kroz demokratski proces da bi «ublažili» ekonomsku moć vlasnika kapitala – pokušavajući u političkom procesu izvući koncesije u vidu nove distribucije resursa u društvu. Brojne su komparativne studije pokazale da zemlje sa snažnim sindikatima ili dugom tradicijom vladavine socijal-demokratskih stranaka imaju više razine izdataka namijenjenih za socijalnu potrošnju.

Ipak, među teoretičarima ekonomike blagostanja nalazi se dobar broj onih koji smatraju da su oba spomenuta stajališta ispravna i da su oba sa svoje strane utjecala i utječu na oblik, veličinu i ostvarenje koncepta države blagostanja u demokratskim društvima.

Razvitak države blagostanja lagano dolazi u krizu u prvoj polovici osamdesetih godina 20. stoljeća, a kao odgovor na tu krizu javlja se «tačerizam» u Velikoj Britaniji i «regano-ekonomika» u SAD-u. Usporedno se u ekonomskoj literaturi javljaju teorije i modeli koji nastoje objasniti spomenutu krizu i ponuditi određena rješenja. Svakako je jedan od najutjecajnijih model «probušenog vedra» Arthura Okuna iz godine 1975. On u svom modelu «probušenog vedra» razmatra kako preraspodjela dohodaka u društvu (oporezivanjem) može poremetiti ekonomsku efikasnost. Na slijedećoj slici prikazan je Okunov model.

Slika 1.

OKUNOV MODEL «PROBUŠENOG VEDRA»

Izvor: Ekonomija, Samuelson i Nordhaus, str.322.

Postizanje jednakosti ima svoje koristi i troškove. Kao što slika prikazuje, kada bi programom oporezivanja i transferima siromašnima svaka uzeta kuna od bogatijih zaista i otišla siromašnjima, kretali bi se duž pravca do točke E, točke jednakih dohodaka. To je moguće samo ako «vedro preraspodjele» nema pukotina. Međutim, u stvarnosti to nije tako idealno. U svim društvima «vedra preraspodjele» imaju manje ili veće pukotine, jer novac uzet od bogatijih, poreznim sustavom ne odlazi u cijelosti siromašnima kroz programe pomoći (zbog često rastrošne državne potrošnje i raznih administrativnih troškova provedbe programa - što veća administracija, to veća pukotina). Stoga se, zapravo, ne krećemo prema točki E, već po zakrivljenoj krivulji AZ. Prema modelu, previsokim poreznim stopama može se destimulirati štednju i radni napor bogatijih, rezultat može biti niža nacionalna proizvodnja i gubitak efikasnosti. Iz modela se može zaključiti da će što je pukotina veća, odnosno što je neefikasnije državno upravljanje i prijenos sredstava do najugroženijih članova društva, odnosno što «više sredstava iscuri na tome putu», otpori za preraspodjelu u društvu biti veći.

Danas, dakle, većina zemalja poduzima razne korake da bi pomogla siromašnima i smanjila nejednakosti u društvu, ali se u posljednjim godinama kao rezultat različitih gibanja, a prije svega zbog ubrzane informacijsko-tehnološke

revolucije, globalizacije i demografskih procesa govori o novoj krizi države i društava blagostanja, pa se u većini europskih zemalja provode određene reforme države blagostanja. (Giddens, 2001.). Dijelom su kao rezultat programa politike 'trećega puta' i njegovog prihvaćanja među europskim liderima⁶ u posljednjim godinama provedene značajne reforme države blagostanja u Europi. Među poznatijim su reformama svakako reforme tržišta rada kojima se nastojalo dinamizirati tržište rada, s jedne strane, a sa druge strane smanjiti izdatke za zaštitu od nezaposlenosti i zakonsku zaštitu zaposlenja koji su prema brojnim teoretičarima bili značajan uzrok lošijim europskim⁷ rezultatima u stvaranju dovoljnoga broja produktivnih radnih mjesta. Među brojnim preporukama za realizaciju politike 'trećeg puta'⁸ isti autor zagovara i potrebu stvaranja novog «društvenog ugovora» koji bi (bolje) povezivao prava s odgovornošću. Sukladno s time stavlja se veći naglasak na individualnu odgovornost, za razliku od prije, kada je naglasak bio na socijalnim pravima. Zagovara se reforma javnih službi u smislu njihove modernizacije s naglaskom na transparentnosti, fokusiranosti na rješavanje potreba građana i podizanja kvalitete javnih usluga i efikasnosti. Zalaže se ne za «veliku državu», nego za snažnu državu imajući pritom u vidu dovoljno snažne vlade i javne vlasti koje mogu stvoriti i razvijati okvir koji će biti poticajan za ukupni socijalni razvoj i socijalnu pravednost. Zagovaraju se pristup i mjere koje će rezultirati «gospodarstvom utemeljenom na znanju», a u sklopu tih mjera značajna se uloga pridaje vladama koje su odgovorne za makroekonomsku stabilnost i fiskalnu disciplinu, te poticanje tehnološkog razvitka i inovacija sa značajnim investicijama u obrazovanje. Na kraju je potrebno spomenuti značaj poticanja i razvoja civilnog sektora sa njegovim inicijativama. Ipak, iako prihvaćena među vodećim liderima socijaldemokratskih europskih stranaka, politika 'trećega puta' naišla je na brojne kritike u stručnoj javnosti, među kojima su i one koje politiku trećeg puta izjednačuju s modernim neoliberalizmom, i one koje smatraju da su same postavke 'trećega puta' bliže konzervativnoj političkoj opciji od socijaldemokratske. Ipak, ne može se zanemariti utjecaj koji je politika 'trećega puta' ostvarila u europskom kontekstu.

Iako se zbog brojnih različitosti između samih modela, ne može govoriti o jedinstvenom europskome modelu države blagostanja, ono što je svima zajedničko jest da su upali u određene poteškoće⁹ dok je sa druge strane na globalnoj razini Europa još uvijek prepoznatljiva po svom socijalno osjetljivom modelu razvitka.

⁶ Misli se prije svega na Blaira i Schrödera.

⁷ Naravno da su velike razlike u Europi, ovdje se prije svega se misli na zemlje kontinentalne Europe sa Njemačkom, Francuskom, Italijom.

⁸ Po nekima kontroverzne.

⁹ Kao iznimka u određenoj se mjeri može navesti 'Skandinavski model'.

U tome kontekstu je bitno spomenuti Lisabonsku strategiju iz 2000. godine, kada su se članice EU obvezale da će raditi na novom strategijskom cilju u slijedećem desetljeću kako bi EU "postao najkompetitivnija, dinamična i na znanju zasnovana ekonomija, sposobna za održivi ekonomski rast s brojnijim i boljim poslovima te s većom socijalnom kohezijom. Postizanje tog cilja zahtijeva strategiju usmjerenu modernizaciji europskoga socijalnog modela, investiranju u ljude i borbi protiv socijalne isključenosti" (European Union, 2000).

Ipak, većina analitičara (Stubbs, Zrinščak) smatra da je u procesu proširenja EU tema socijalne politike bila potpuno zanemarena, a to potencijalno može ugroziti osnovu europskoga socijalnog modela. Za skupinu tranzicijskih zemalja, novih članica EU, utjecaj EU na sadržaj i strukturu socijalnih reformi bio je ograničen što zbog nepostojanja jedinstvenoga europskoga modela, što zbog činjenice da ta pitanja unutar EU administracije ipak nisu bila prioritarna. Stoga mađarska analitičarka socijalne politike Ferge u svojim analizama izražava stav da je u bivšim tranzicijskim zemljama prevladao koncept neoliberalnih socijalnih reformi koje su ipak udaljene od europskoga socijalnog modela (Ferge, 2001.). Takvu tezu da je reforma društava blagostanja u tranziciji «ostvarivana u okruženju sve snažnijeg utjecaja doktrine ekonomskog neoliberalizma» iznosi i Vojnić (2004.).

4. Socijalna pravednost i tržišna efikasnost u hrvatskom kontekstu

Prema Deaconu postkomunistička socijalna politika u najvećoj je mjeri pod utjecajem obilježja stvaranja tržišta, ali joj ozbiljno nedostaju mjere za ublažavanje neuspjeha tržišta. Ta teza koja je toliko zajednička za bivše socijalističke zemlje, vjerojatno vrijedi i za Hrvatsku. Liberalizaciju cijena nisu pratile mjere potpore ciljanim skupinama najviše pogođenih porastom cijena najvažnijih životnih dobara; uvođenje tržišnih kriterija – prije svega strogi tržišni uvjeti za sve socijalne skupine za dobivanje kredita nakon dugogodišnjeg razdoblja subvencioniranog stanovanja i izostanak odgovarajuće politike stambenih potpora i manjak tzv. 'socijalnih stanova' ozbiljno su ugrozili nove naraštaje mladih i vjerojatno negativno utjecali i utječu na demografska kretanja. Liberalizaciju tržišta rada nije pratilo povećanje ulaganja u aktivne programe obrazovanja i osposobljavanja mogućih gubitnika. Sličan proces se odvijao u većini zemalja i još je aktualan u nekima od bivših socijalističkih zemalja, a dobro ga je opisala mađarska autorica Ferge (2001.) "u domaćoj javnoj politici potpuno je izostalo poštovanje *temeljnih zapadnjačkih vrijednosti poput socijalne integracije, solidarnosti ili pravednosti u raspodjeli*. O tome se čak i ne govori."

Premda su spomenute reforme u dobroj mjeri bile prijeko potrebne da bi se prešlo iz starog paternalističkoga sustava i da bi se potaknula individualna odgo-

vornost građana, sa druge strane, izostao je cijeli niz mjera i programa za prevladavanje neuspjeha tržišta, pa su oni najslabiji i najranjiviji ostali na neodgovarajući način pokriveni socijalnom sigurnosnom mrežom.

Republika Hrvatska i njezini građani činili su brojne napore u smislu nastojanja ostvarenja određene razine socijalne pravde u društvu i ostvarenja određene razine solidarnosti, što najbolje ilustriraju podaci: o zbrinjavanju prognanika i izbjeglica, podaci o obnovi domova i infrastrukture i podaci o financiranju i koordiniranju složenog i zahtjevnog procesa povratka prognanih. Ipak, ovaj se dio rada ponajprije ograničuje na onu dimenziju problema socijalne pravednosti koja je bitno povezana sa problematikom raspodjele i funkcioniranja pravne države, o čemu se razmatra u idućim poglavljima.

4.1. Distribucija dohotka i imovine

Nestić (2004.) iznosi argumente o povećanju nejednakosti u raspodjeli dohotka, koja se dogodila u razdoblju 1998.-2002. godine u Hrvatskoj. Njegova usporedba pokazuje da su decilne skupine na donjem kraju distribucije godine 2002. imale manji udio u ukupnom dohotku nego godine 1998., a udio je decilnih skupina na gornjem kraju distribucije povećan, osim u slučaju posljednjega desetog decila. Tako se primjerice udio prve decilne skupine (skupina koju sačinjava 10% najsiromašnijih kućanstava po kriteriju dohotka po članu kućanstva) u ukupnome dohotku stanovništva smanjio s 3,5 % na 3,1 %. Slično tome, smanjio se i udio druge i treće decilne skupine. Deset posto najbogatijih kućanstava u Hrvatskoj raspolagalo je s oko 23% ukupnog dohotka stanovništva.

Kada se govori o distribuciji bogatstva među članovima hrvatskoga društva dobiva se nepovoljnija slika. Jednu takvu analizu donosi Sever (2003.), on u njoj pokazuje da najbogatija trećina stanovništva kontrolira 73% imovine, što spomenuti autor smatra neprihvatljivo visokom nejednakošću, ali se u radu ne donosi analiza uzroka koji su proizveli tako visoku nejednakost u vlasništvu nad imovinom. Međutim Bićanić i Franičević (2005.) donose bitne naznake uzroka tako visoke nejednakosti u raspodjeli imovine. Spomenuti autori smatraju da je upravo privatizacija dovela do visokih nejednakosti u raspodjeli kapitalne imovine, a to je onda postala osnova, koja je uzrokovala tako visoku nejednakost u raspodjeli bogatstva u Hrvatskoj. U istom radu pozivajući se na rad Birdsalla i Nellisa (2002.), ukazuje se na činjenicu «da ne postoji jednostavna procjena distribucijskih učinaka privatizacije...premda je bilo moguće privatizacijom postići i efikasnost i pravednost, u stvarnosti se veća pozornost pridavala poboljšanju efikasnosti, a zanemarivala se pravednost. Stoga je u prosjeku privatizacija pogoršala raspodjelu bogatstva..... Ako su kasnije reforme uspješno zaustavljene ili usmje-

rene da zaštite interese pobjednika, tada se kratkoročni i trenutačno mogući dobiti lako pretvaraju u dugoročne te na dulji rok cementiraju početne prednosti i raspodjele».(str.16 i 17)

4.2. Uloga fiskalnog sustava u ostvarenju socijalno pravednije distribucije

Prema podacima Ministarstva financija i porezne uprave ukupni porezni sustav u Republici Hrvatskoj ostvaruje redistributivne efekte. Redistributivni učinak mjeri se kao razlika indeksa nejednakosti predfiskalnog dohotka i neto dohotka. Prema Urbanu (2004.) u 2003. godini Ginijev indeks nejednakosti predfiskalnog dohotka iznosio je 0,6559 Ginijev indeks nejednakosti neto dohotka je bio 0,4317 pa se ostvareni redistributivni učinak očituje u smanjenju indeksa nejednakosti za 0,2243. Dakle nakon fiskalne intervencije, poreznim je sustavom i transferima značajno smanjena nejednakost dohotka u Hrvatskoj.

Kada se uzme u obzir rashodovna strana fiskalne politike a u sklopu nje posebice politika socijalnih transfera u Hrvatskoj, prema dosadašnjim istraživanjima (Šućur, 2004.) može se zaključiti da ukupni transferni sustav nije manje efikasan od transfernih sustava većine zemalja EU. Naime, prema spomenutom istraživanju sustav socijalnih transfera smanjuje stope siromaštva u Hrvatskoj za 25-30%. Međutim, relativno dobru efikasnost ukupnog transfernog sustava narušava neučinkovit sustav starosnih i obiteljskih mirovina, a taj sustav je najveći transferni sustav, na koji otpada više od 40% izdataka socijalne sigurnosti. Kada se govori o drugim socijalnim transferima, poseban problem predstavlja neadekvatna zaštita nezaposlenih (Šošić, 2003.). Relativno je mali dio nezaposlenih obuhvaćen naknadom za nezaposlenost (u posljednjih 12 godina između 10% do 20% nezaposlenih je primalo naknade). Također i naknade socijalne pomoći koje su niske i ne osiguravaju podmirenje osnovnih životnih potreba, te se u iznosu od 400 kuna nisu mijenjale od 2001. godine (Šućur, 2004.). Značajno je pitanje: u kojoj mjeri pomoć za uzdržavanje kao najvažniji oblik socijalne pomoći smanjuje siromaštvo i zadovoljava minimalne potrebe korisnika? Šućur (2000.) je u svojoj analizi usporedio dohodak kućanstava korisnika prije i poslije primanja socijalne pomoći. Prema njegovim nalazima 90% korisnika socijalne pomoći nema predtransfernog dohotka, a 3/4 kućanstava korisnika nakon dobijene pomoći ostaje ispod linije minimalnih prehranbenih potreba. To znači da su sredstva za socijalnu pomoć u Hrvatskoj usmjerena na kućanstva i osobe kojima su ona najpotrebnija. Budući da je socijalna pomoć namijenjena isključivo siromašnima, bilo bi potrebno povećati izdatke za socijalnu pomoć, definirati na objektivniji način minimalni dohodak i prilagođavati visine naknada socijalne pomoći u skladu s rastom troškova života (Šućur, 2000., 2004.).

4.3. Zakonodavno institucionalna razina

U razdoblju od stvaranja samostalne Republike Hrvatske učinjeni su brojni naponi u izgradnji djelotvorne pravne države i demokratizacije društva. Ipak, očito je i nadalje veliko nezadovoljstvo hrvatskih građana u pogledu ostvarene razine pravednosti u društvu.

Obilježja konteksta zakonodavno-institucionalne infrastrukture u Hrvatskoj mogla bi se opisati na sljedeći način:

- a) veliki pritisak na donošenje zakona zbog prijeko potrebnih prilagodbi europskim standardima,
- b) nedostatak *ex ante* i *ex post* evaluacija u smislu praćenja provedbe donesenih zakona i njihovih pozitivnih i negativnih posljedica s obzirom na ostvarenje *socijalne pravednosti i tržišne efikasnosti*
- c) veliki pritisak na sudove (prekapacitiranost s neriješenim predmetima), pa se često spominje neučinkovitost u radu pravosudnih tijela vlasti
- d) ubrzano i *ad hoc* stvaranje novih institucija bez potpore odgovarajućim kapacitetima, bilo financijskima, bilo ljudskima, što rezultira zadovoljenjem forme dok svrha osnivanja institucije ne biva ostvarena

U takvom kontekstu funkcioniranja zakonodavno-institucionalne infrastrukture najviše su pogođeni oni najugroženiji, oni koji nemaju svoje lobističke skupine i oni kojima je ograničen pristup tržištu¹⁰. Slabo funkcioniranje zakonodavno-institucionalne infrastrukture narušava socijalnu pravednost u društvu a često je posljedica i ostvarenje niže razine efikasnosti¹¹.

4.4. Zaključno razmatranje

Istraživati razinu ostvarene socijalne pravednosti u određenome društvu, a ne izgubiti iz vida princip tržišno efikasne organizacije gospodarskoga života, iznimno je zahtjevan, ali i iznimno važan istraživački zadatak koji bi se morao provoditi kontinuirano. U radu su izneseni osnovni teoretski i konceptualni pogledi

¹⁰ Nekim je ljudima nažalost pristup tržištu ograničen zbog njihovih osobnih karakteristika tijekom njihovog cjelokupnog života (bolesni, hendikepirani, invalidi) nekima djelomično (što isto može poprimiti element trajnosti) zbog neodgovarajućeg obrazovanja

¹¹ Brojni negativni primjeri iz privatizacijske prakse, dodjeljivanje državnih jamstava i potpora po netransparentnim kriterijima narušavaju uvjete «poštene tržišne utakmice» i dolazi do gubitka u efikasnosti

na spomenuta pitanja s osvrtom na situaciju u Hrvatskoj. Jedan od ciljeva rada je bio otvoriti pitanja i potaknuti istraživačke napore u ovom području.

Iz iznesenog u radu evidentne su slijedeće tendencije:

- a) ostvarenje socijalne pravednosti u društvu trajan je cilj, a njegovo ostvarenje u značajnoj mjeri ovisi o prevladavajućem konceptu ekonomske politike koji je često pod utjecajem prevladavajućeg opredjeljenja za jedan od prikazanih teoretskih koncepata
- b) dobar broj istraživača napominje da je u tranzicijskim zemljama vrijednosno područje *solidarnosti, socijalne integracije i pitanje pravedne raspodjele* ostalo prazno i u političkim diskusijama, a čini se i u samim istraživanjima
- c) izvor potencijalno socijalno nepravedne distribucije vlasništva nad kapitalnom imovinom u Hrvatskoj nalazi se u netransparentno provedenom privatizacijskom procesu posljedice kojeg se osjećaju i sada
- d) u Hrvatskoj trenutni fiskalni sustav ostvaruje redistribucijske efekte i ublažava ekonomske nejednakosti što pokazuju izneseni podaci o Ginijevom koeficijentu nejednakosti predfiskalnog dohotka i Ginijevog indeksa nejednakosti neto dohotka i podaci o relativnoj učinkovitosti socijalnih transfera
- e) ipak mreža socijalne sigurnosti je najslabija tamo gdje bi morala biti najjača, odnosno socijalni transferi usmjereni prema najsiromašnijima preniske su u svojim novčanim iznosima, pa su najsiromašniji članovi društva u Hrvatskoj najslabije socijalno zaštićeni

Zbog svega navedenoga može se zaključiti, da je *osjećaj socijalno nepravedne distribucije vlasništva nad kapitalnom imovinom u Hrvatskoj* dobrim dijelom *posljedica netransparentne privatizacije* i u značajnoj mjeri izaziva osjećaj 'socijalne nepravde' kod prosječnog građanina. Nadalje, moguće je procijeniti da je trenutni fiskalni sustav *relativno dobro* postavljen sa stajališta pravednosti u raspodjeli, ali ipak uz *značajnu iznimku relativno slabe socijalne zaštite najugroženijih skupina s preniskom razinom izdvajanja za te skupine*. Očito je da postoji značajna potreba unapređenja socijalnih odnosa, osobito unapređenja socijalne sigurnosne mreže usmjerene prema zaštiti najsiromašnijih. Tržišnoj efikasnosti usmjerenoj društvenom i gospodarskom razvitku u Hrvatskoj treba težiti poštivanjem integrativnih vrijednosti solidarnosti, socijalne integracije, socijalne kohezije i socijalne pravednosti.

LITERATURA

1. Bićanić, I. i V. Franičević (2005.): "Izazovi stvarnoga i subjektivnoga siromaštva i porasta nejednakosti u ekonomijama jugoistočne Europe u tranziciji", *Financijska teorija i praksa* vol. 1/2005; str. 13-37.
2. Deacon, B., (1998.) "Global and regional agencies and the making of post-communist social policy in eastern Europe" in: M. Rhodes and Y. Meny. *The future of european welfare. A new social contract?* London: Macmillan Press, 204-227.
3. European Union (2000.) *Presidency conclusions*. Lisabon European Council. [online] Available from: [<http://ue.eu.int/Newsroom/LoadDoc.asp?BID=76&DID=-60917&from=&LANG=1>]
4. Ferge, Zs., (2001.) "European integration and the reform of social security in the accession countries". *Journal of Social Quality*, 3 (1-2), 9-25.
5. Križan, M. (2000.): *Pravednost u kulturno pluralnim društvima*, Panliber; Osijek-Zagreb-Split, 2000.
6. Giddens, A. (ur.); (2001.) *The Global Third Way Debate*. Cambridge: Polity Press.
7. Gilbert, N. (2002.) *Transformation of the Welfare State. The Silent Surrender of Public Responsibility.*, Oxford University Press.
8. Hayek, F. A. (1948.) *Individualism and Economic Order*. London: Routledge.
9. Ivan Pavao II., (1998.) Enciklika "Sollicitudo rei Socialis", u *Sto godina katoličkog socijalnog nauka* Kršćanska sadašnjost, 1991. Zagreb.
10. Ivan Pavao II (1995.) Enciklika "Evangelium Vitae", Kršćanska sadašnjost, Zagreb
11. Pastoralna konstitucija (1965.) "Gaudium et spes" u: *Sto godina katoličkog socijalnog nauka* Kršćanska sadašnjost, 1991. Zagreb.
12. Ivan XXIII (1963.) Enciklika "Pacem in Terris", KS, Zagreb
13. Lav XIII (1891.) Enciklika "Rerum Novarum", u: *Sto godina katoličkog socijalnog nauka* Kršćanska sadašnjost, 1991. Zagreb.
14. Ivan Pavao II (1991.) Enciklika "Centesimus Annus", KS, Zagreb (1991)
15. Ivan XXIII (1961.) Enciklika "Mater et Magistra" KS, Zagreb
16. *Katekizam Katoličke Crkve* (1995.), Glas Koncila, Zagreb.
17. Marx, Karl (1875): *Kritika Gotskog programa*. Kultura, Zagreb (1948).
18. Nestić, D. (2004.) "Raspodjela dohotka u Hrvatskoj: što nam govore podaci iz ankete o potrošnji kućanstava?", *Financijska teorija i praksa* vol. 1/2005; str. 59-75.

19. Nozick, R. (1974.): *Anarhija, država i utopija*, Jesenski i Turk 2003; prijevod i naklada.
20. Okun, A. (1975.) *Equality and Efficiency: The Big Tradeoff*. Brookings Institution, Washington, D.C.
21. Rawls, J. (1971.): *A Theory of Justice*. Cambridge, Harvard University Press, 1971.
22. Solimano, A. (1998.) "Alternative Theories of Distributive Justice and Social Inequality: Liberal, Socialist and Libertarian Perspectives", u *Social Inequality Values, Growth & State* ed. Solimano; The University Michigan Press.
23. Sever, I. i S. Drezgić (2003.) "Konceptija i strategija socijalnih odnosa u hrvatskom društvu - distribucija dohotka i imovine" *Ekonomija*. 10 (2003), 1 ; str. 177-199.
24. Urban, I. (2004.) "Fiskalni sustav u ulozi preraspodjele dohotka: mirovine, doprinosi za socijalno osiguranje i porez na dohodak" izlaganje na okruglom stolu *Siromaštvo i mogućnosti njegovog ublažavanja u Hrvatskoj*, Zagreb, 15. studenog 2004.
25. Zrinščak, S. i Stubbs, P. (2004.) "Proširena socijalna Europa? Socijalna politika, socijalna uključenost i socijalni dijalog u Hrvatskoj i Europskoj uniji". U: Ott, K, (ur.): *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji. Ususret izazovima pregovora*. IJF, 2004. str 157-180.
26. Šošić, V. (2003.) *Nezaposlenost*, u: N. Starc (ur.) *Izvešće o društvenom razvoju: Hrvatska 2002*. Zagreb: UNDP i Ekonomski institut.
27. Šućur, Z. (2000.) *Socijalna pomoć*, u: Puljiz, V. (ur.) *Sustavi socijalne politike*, Zagreb: Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta.
28. Šućur, Z. (2004.) "Pristup pravima opće socijalne pomoći", *Revija za socijalnu politiku vol 1*: str. 21- 38.
29. Vojnić, D. (2004.) "Tržište – prokletstvo ili spasenje?", *Ekonomski pregled*; 9-10. str. 681-726.

SOCIAL JUSTICE AND MARKET EFFICIENCY - THEORETICAL CONCEPTS AND THE ROLE OF THE STATE

Summary

The question of growing global economic inequalities and the coordination of economic and social policy with the primary goal of achieving social justice in distribution together with economic efficiency is the subject of discussion among researchers, politicians and economic-policy makers. However, research about these questions in Croatia has been too rudimentary. This article gives a short overview of important theoretical concepts regarding this subject, discussing and developing questions of the complex relationship and domain of the state and market. The aim of the article is to give an overview regarding the subject, point out potential challenges for Croatia and open the questions for further research and discussion.

Key words: social justice, market efficiency solidarity, welfare state